

Samenvatting Kennisbijeenkomst “Geothermie. Hoe doen we het samen?”

Datum: 27 september 2021

Locatie: Kasteel Woerden en online

We hebben de mond vol van participatie bij aardwarmteprojecten. Welke rol verwachten we daarin van de overheid? Tevens zitten woningcorporaties en natuur- en milieuorganisaties niet goed aan tafel. En voelen burgers zich vaak buitengesloten. Hoe komt dit toch? Waarom vinden we het zo cruciaal om belanghebbenden te betrekken, terwijl allerlei groepen zich niet geïnformeerd en uitgenodigd voelen? Dit dilemma was onderwerp van gesprek tijdens de kennisbijeenkomst op maandag 27 september 2021 van ICO Aardwarmte.

Voor het eerst in lange tijd kwam een kleine groep deskundigen uit het aardwarmtenetwerk bij elkaar om de dialoog aan te gaan. Annie van de Pas, Netwerkdirecteur Natuur en Milieufederaties Nederland, Jeroen Pepers, Algemeen directeur Aedes, vereniging van woningcorporaties, Herman Exalto, Programmamanager Geo-energie, Energie Beheer Nederland en Ruud Cino, Ministerie Economische Zaken en Klimaat gingen met elkaar in debat in drie gespreksrondes, onder leiding van Johan Simon, kernlid ICO Aardwarmte.

Annerike Hekman, Projectleider Energietransitie LSAbewoners, Marieke Schouten, Wethouder Gemeente Nieuwegein, Marije Eleveld, directeur Stichting Bo-Ex '91 en Jolt Oostra, Projectleider Zonne Energie van Heuvelrug Energie Coöperatie gaven vanuit hun dagelijkse praktijk aanvullingen op het gesprek.

Een paar highlights uit de discussie:

In het gesprek over Publieke participatie kwam naar voren dat participatie niet hetzelfde is als draagvlak creëren. Dat laatste impliceert dat alle neuzen dezelfde kant op moeten staan. Als de mensen met een andere mening goed en eerlijk worden geïnformeerd en hun belangen ook worden gerespecteerd ontstaat er wederzijds begrip. De scherpte in het gesprek dwingt ook om het hoe en wat rondom geothermie beter uit te leggen.

Geothermie is een relatief nieuwe techniek en dat kan leiden tot angsten en zorgen. Ben je daar bewust van en

- Zorg dat mensen niet worden verrast. Start tijdig/vroegtijdig met informeren.
- Voer vroegtijdig een gesprek in de context van urgentie (klimaatverandering, energietransitie)
- Zorg voor transparantie in de informatievoorziening
- Dat de vergoeding bij mogelijke schades goed geregeld is. Het schadeprotocol is er nog niet, maar is wel noodzakelijk voor een goed proces.
- Vertel ook welke voordelen het gaat opleveren in verduurzaming van de leefomgeving.
- Wees je bewust dat participatie niet snel kan

Het is een uitdaging om de juiste timing te vinden wanneer betrokkenen moeten worden geïnformeerd. Tijdigheid/vroegtijdigheid is een rode draad door het hele gesprek. De meningen over het exacte moment van starten verschillen, maar men is het eens dat het vroegtijdig moet starten.

Met participatieve monitoring is een methode voorhanden waarbij mensen kunnen worden meegenomen met een afweging voor het behalen van de doelen van de energietransitie 2030. Welke rol willen zij zelf hierin spelen? Een voorbeeld is *joint fact-finding*: wat is in ons gebied mogelijk en welke stappen kunnen we zetten? Daar kun je mee starten als je nog niet weet of

geothermie wordt gekozen in de energietransitie. Bij het ontwikkelen van de visie voer je een continu gesprek met de stad. Dit kost tijd maar als je participatie als vinkje op de lijst beschouwd en vervolgens snel doorgaat naar het project, dan gaat het fout.

In de tweede gespreksronde *Stakeholdermanagement/professionele betrokkenheid* werd een inkijk gegeven in de werelden van natuur- en milieuorganisaties en van de woningcorporaties en wat zij doen om de energietransitie vorm te geven. Net als de meeste particuliere eigenaren ligt de focus voor woningcorporaties op isoleren. Om keuzes te kunnen maken in welke technische installaties en welke warmtebronnen geschikt zijn, is een visie op de wijk nodig van de lokale overheid. Waar het gaat om het ontwikkelen van een warmtenet hebben woningcorporaties niet alleen met eigen bezit te maken maar ook met dat van anderen en dan is niet duidelijk wie verantwoordelijk is voor het risico van het ontwikkelen van zo'n warmtenet. Studies tonen aan dat de onderhoudskosten van technische installaties op dit moment enorm hoog zijn. Dat heeft gevolgen voor de huren. Met welke energiebron het warmtenet wordt gevoed, daar zijn woningcorporaties minder mee bezig. Het moet wel een duurzaam net zijn.

Vanuit de natuur- en milieuorganisaties komt de oproep tot natuurinclusief ontwerpen. We zitten in een ecologische crisis. Natuur is nu een vinkje op de lijst. Terreinbeherende organisaties, waar mogelijk putten komen, worden laat betrokken of alleen even geïnformeerd. Eigenlijk hetzelfde als bij de burger en ook bij die organisaties zitten angsten en zorgen en ook veel kennisvragen. We willen meer kennis hebben en dat kan al met een paar goede voorbeeldprojecten, amen met kennisinstellingen, met een *community of practise* (COP), dan kun je de kennis opschalen en hoef je niet overal het wiel uit te vinden. Natuurinclusief ontwerpen is zodanig ontwerpen dat je een plus op de biodiversiteit behaalt. Maar het is ook noodzakelijk kwetsbare natuur ontzien. Wat nodig is:

- Volwaardig aan tafel zitten
- Goede kennisdeling via COP
- Goede escalatiemethoden t.b.v. vroegtijdig kunnen ingrijpen

De *lessons learnt* van het LEAN project in Nieuwegein zijn:

- Geothermie wordt gebaseerd op veel technische kennis. Voor een gelijkwaardige discussie is een lekenanalyse geschreven om uit te leggen wat er in de rapporten staat.
- Tijd is een cruciale factor bij dit project geweest; er was niet voldoende tijd.
- Op bestuurlijk niveau had een stevigere rol gepakt kunnen worden en nog meer duidelijkheid kunnen worden gegeven. Dat betekent dat je niet stopt te vertellen wat je rol is als overheid. Maar ook wat de rol van de andere partijen is. Vertel wat je rol is en welk belang dien je daarbij.
- Een goed afwegingskader helpt het proces. In Nieuwegein is dat eind van dit jaar beschikbaar. Dit afwegingskader is ook zeer bruikbaar voor andere gemeenten.

In de derde gespreksronde *Rol van de overheid*, wordt een brede behoefte aan regie vanuit de overheid uitgesproken. Er is veel ruis, te weinig landelijk politiek commitment en te weinig echte duidelijkheid. En daardoor gaat iedereen wachten, kijken en naar elkaar wijzen. Den Haag, wees duidelijk in wat je wilt en laat het ook zien in beleid. Het is nu zwalkend.

De rol van de overheid komt ook naar voren in het gesprek over financiële participatie. Financiële participatie wordt aantrekkelijker door de stijgende aardgasprijs en CO₂-emissierechtenprijs en het lijkt dan op termijn wel goed te komen met het verdienmodel. Als dat echter niet zo is dan is er een rol voor de centrale overheid. Financiële participatie is eigenlijk een must voor dit soort projecten, zoals het dat al is bij wind en zonne-energie.

Een neutrale partij als ICO Aardwarmte kan een rol spelen door het debat te herleiden, door te *fact checken*, ook voor burgers die dat vragen. In de driehoek burgers, overheid en bedrijfsleven/NGO's, zijn neutrale bewakers nuttig gebleken.

Hoe verder?

ICO Aardwarmte zal de *lessons learnt* uit Nieuwegein opnieuw samenvatten en aanvullen met wat vandaag en in de vorige bijeenkomst op tafel is gekomen en dat breed verspreiden. We sturen het graag toe aan de nationale overheid, delen met leden van de Tweede Kamer, ook met alle gemeentes in de provincie Utrecht waar we primair actief zijn maar bij deze bijeenkomst hebben ook vertegenwoordigers van gemeenten uit het hele land zich aangemeld en we zullen het hen ook graag toesturen. We willen graag met iedereen in debat gaan. In debat gaan om dit aan te scherpen, om te zorgen dat overheden eerder en misschien beter klaar staan, en ook het debat te voeren zodat onze adviezen van ICO Aardwarmte als neutrale bewaker van het debat beter worden.